4. Ільницький М. Минувшина – наука на майбутнє. Твори : У 4 т. Т. 1. Львів : Каменяр, 1994. С. 3–16.
5. Федорів Р. Історична романістика та національна свідомість. *Дзвін.* 2013. № 10. С. 109–112.

Гелецька Яна Валеріївна – здобувачка СВО магістра факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (спеціальність 014.01 Середня освіта (Українська мова і література). ***Наукові інтереси:*** історія української літератури кінця XIX – початку XX століття.

Аліна Корж
Наук. керівник – к. філол. н., доц. Ткаченко В. І.

СВОЄРІДНІСТЬ ОБРАЗНОЇ СИСТЕМИ РОМАНУ «ЗАПИСКИ УКРАЇНСЬКОГО САМАШЕДШОГО» ЛІНИ КОСТЕНКО

Анотація. У статті охарактеризовано основні образи персонажів, наявні у романі «Записки українського самашедшого» Ліни Костенко.

Ключові слова: роман, образ, герой, персонаж.

Annotation. The article describes the main images of the characters in Lina Kostenko's novel «Notes of a Ukrainian Madman».

Keywords: novel, image, hero, character.

Роман «Записки українського самашедшого» Ліни Костенко насичений великою кількістю образів, детальне вивчення яких важливе для декодування авторського замислу. Це зумовлено тим, що побудова образної системи роману формує смислові зв'язки між подіями в оповідях героя, утворює емоційну, естетичну єдність та цілісність різнорідних за складом композиційних елементів. Дослідники у наукових працях, присвячених вивченню

«Записок…», відтворюють тільки загальну картину образної системи роману, характеризуючи образи персонажів опосередковано. Недостатня вичерпність у вивченні цього питання формує актуальність пропонованої розвідки.

Образи персонажів першого прозового роману Ліни Костенко відіграють ключову роль у сюжетному розвитку твору та формуванні його ідейної концепції. За класифікацією О. Галича, в романі виокремлюємо такі образи дійових осіб: образ особи, що виступає у творі як суб'єкт розповіді і водночас як її об'єкт (головний герой, який веде нотатки), образи осіб, що постають у творі як об'єкти розповіді (дружина, теща, батько, Борька, Лев, інвертований на пустелю) [Галич 2001: 248].

Розповідь в романі ведеться від першої особи, при цьому герой, 35-річний київський програміст, не є дистанційованим від інших дійових осіб. Протагоніст самостійно характеризує себе: «*Я завжди був нормальною людиною. Радше меланхоліком, ніж флегматиком…*» [Костенко 2011: 5]. Завдяки монологам героя про себе, в читача формується певне уявлення про його освіту, життєві принципи, прагнення, душевні переживання, просякнуті негативізмом з приводу себе та свого місця в житті: «*Я справді якийсь невдаха. Ні влаштуватись не вмію, ні подолати обставин* [Костенко 2011: 154]. Головний герой залежний від новин, що відбуваються в країні та світі інформативно-маніпулятивного впливу ЗМІ, який морально та психологічно руйнує його зсередини. Своєрідність «самашедшості» полягає у неможливості героя до самоусвідомлення, пошуку свого місця в середовищі абсурдного глобалізованого світу.

Протагоніст представляє в романі образ інтелігента, непересічної людини, як уособлення того, що саме будь-яка зріла інтелігентна людина може відчувати те ж саме, що і головний герой та розмірковувати над тим, що відбувається в країні та світі, як покращити ситуацію, подивитися на все це збоку, зробити певні висновки. Відповідно саме герой-

інтелігент, маючи гострий розум та афористичність висловлювань, змушує читача усвідомити минуле, зрозуміти сучасне та заглянути у майбутнє. Він застерігає, з'ясовує причини регенерації духовності людей, їх аритмічного, обивательського існування. На прикладі цього героя сформований сукупний образ сучасної української інтелігенції як еліти нації: начитаних, розумних людей, здатних критично мислити. Сам герой вбачає важливу потребу в інтелігентності нації: «*Сподіваюсь, мій син, мій хлопчик, дитя моєї любові, переросте цю фєню і виросте інтелігентною людиною»* [Костенко 2011: 107].

Попри бажання протагоніста, його син на ранньому етапі свого розвитку представляє образ нового відчуженого покоління, відстороненого, незалежного та байдужого до всього, що відбувається навколо. В романі він названий новітньою лексемою – Тінейджер. Ця назва характеризує образ дитини новітнього часу: «*вундеркінд… спокійний, іронічний, дивиться на мене, як із космосу, і жодних позивних*» [Костенко 2011: 51]. Епізодично вкраплений до сюжету персонаж, схожий до Тінейджера – підліток Борька. Він яскраво представляє образ нового комп'ютеризованого покоління: «*У нього вже є лазерний принтер і портативний комп'ютер з доступом до інтернету…* [Костенко 2011: 63]. Будучи заангажованим інформаційними гаджетами, хлопець не знатиме свого минулого, не відчуватиме національної ідеї, не матиме духовних начал.

Батько головного героя, на противагу образам нового покоління та людини холодного розуму, представляє образ людини, що лишилася в минулому – у добу шістдесятництва. Він цинічно осмислює усе, що відбувається: «*Ти знаєш, – каже батько, – у мене таке відчуття, що я вмираю разом з Україною. Я хотів би померти перший*» [Костенко 2011: 295]. Відповідно головний герой символічно знаходиться на шляху між минулим та майбутнім. Він балансує між «цинічно-

байдужим та самодостатньо-байдужими типами сприйняття» цього світу [Гонюк 2013: 280].

Впродовж усього твору вибудовується образ сучасної жінки – дружини героя-оповідача. Вона сильна, розумна особистість, яка скрізь усе встигає, має феміністичні помисли, дискутує з чоловіком на різні суспільно-політичні теми. Проте дружина героя також стає жертвою зовнішнього середовища, яке впливає на неї, гнітить її, через що протагоніст вбачає роздратованість жінки, помічає зміни у її поведінці: «*Дружина дуже змінилася. Мружить очі і думає щось своє. Десь затримується вечорами…* [Костенко 2011: 109–110].

Протагоніст з великою повагою ставиться до матері своєї дружини. Постать тещі у творі відображає образ хранительки українських традицій та духовних основ. Вона сумує за своїм сільським життям, підтримує в сім'ї звичаї релігійних свят, повчає народними прислів'ями та приказками. Будучи простою людиною, що корінням вросла в село, вона також не здатна протистояти інформаційному перенасиченню. Смерть тещі є найбільш кульмінаційним моментом, що сприймається головним героєм як загроза цілій родині, яка втратить найголовніше – духовні цінності, що тримали її в купі. Загроза втрати цінностей є проекцією не тільки на родинне становище, а також на українське суспільство та світову спільноту. Це пов'язано із занепадом «свого Дому буття» [Землянська 2015: 94]. Такий концепт, сформований на тлі образу тещі як хранительки традицій, є апокаліптичною візією героя-сучасника щодо занепаду власної душі, сім'ї, свого роду, своєї країни, глобального світу.

Впродовж оповіді головний герой згадує про свого друга, який в творі названий як «Лев, інвертований на пустелю». Вважаємо, що він представляє образ людини холодного розуму, яка бачить проблему, метафорично без сентиментів її осмислює, дивиться ширше на нові, більш актуальні, на його погляд, проблеми людства. Такий образ

персонажа закодований ще в його номінації. Дослідники зауважують, що традиційний топос пустелі, як символу людської самотності та душевної пустоти, переосмислений авторкою і представлений у романі як образ людини без почуттів та усвідомлення власної належності. Відповідно друг протагоніста є людиною без коріння, що виявляється у творі його байдужістю, холодними та безсторонніми критичними судженнями [Гонюк 2013: 279]. Зокрема роздумуючи про Україну, він осмислює ситуацію: «*ніби вільна, ніби незалежна, а насправді невизначена, хистка, компромісна, то вона вже не спроможна бути*» [Костенко 2011: 296].

Дослідниця Г. Косарєва справедливо називає цього персонажа «рентгеном епохи Міленіуму» [Косарєва 2018: 79]. З цим поглядом цілком варто погодитись, адже в його висловлюваннях закодований глибинний підтекст роману, який засвідчує влучні символічні смисли про Україну, проблеми суспільства, підступність політичної влади тощо. Зокрема символізм роздумів цього персонажа яскраво відображений у розповіді про корабель, що збився з курсу, як алюзія на Україну та її політичну верхівку: «То пірати, що беруть Україну на абордаж» [Костенко 2011: 119].

Отже, герої роману Ліни Костенко формують цілісну образну систему поколінь, характерні риси яких притаманні українському суспільству. Поєднання кардинально протилежних образів у творі формує загальну картину диференційованого соціуму, що існує на зламі епох.

Література

1. Галич О. Теорія літератури. Київ : Либідь, 2001. 481 с.

2. Гонюк О., Лаптєва Ю. Своєрідність форм хронотопу в романі Ліни Костенко «Записки українського самашедшого». Таїни художнього тексту (до проблеми поетики художнього тексту). *Вісник Харківського*

національного університету імені В. Н. Карзіна. Серія «Філологія». Вип. 86. 2013. С. 47–52.

3. Землянська А. Топос «Кінця світу» у романі Л. Костенко «Записки українського самашедшого». *Наукові праці Кам'янець-Подільського університету імені Івана Огієнко. Філологічні науки.* 2015. Вип. 39. С. 94–98.

4. Косарєва Г. Метафори міленіуму в романі Ліни Костенко «Записки українського самашедшого». *Наукові праці. Філологія. Літературознавство.* 2018. Вип. 180. Т. 192. С. 77–81.

5. Костенко Л. Записки українського самашедшого. Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МАГА, 2011. 416 с.

Корж Аліна Олегівна – здобувачка СВО магістра факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (спеціальність 014.01 Середня освіта (Українська мова і література). ***Наукові інтереси:*** романістика початку XXI століття.

Світлана Черняк
Наук. керівник – ст.викл. Пойда О. А.

ПРОБЛЕМА КОХАННЯ У НОВЕЛІ ГРИГОРА ТЮТЮННИКА «ТРИ ЗОЗУЛІ З ПОКЛОНОМ»

Анотація. У статті проведено аналіз проблематики кохання у новелі «Три зозулі з поклоном» відомого українського письменника Григора Тютюнника. В ході дослідження виявлено, що автор глибоко розкриває проблему нерозділеного, прощенного кохання та показує, що воно може стати важким випробуванням для людської душі, проте, водночас є надзвичайно важливим аспектом життя. Визначено зв'язок понять кохання і любові, проаналізовано образи головних героїв та їхні взаємини.